

К. В. ЖИЖКО (Дніпропетровський національний університет ім. О. Гончара)

ЗАКОНОДАВЧЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІНОЗЕМНОГО ІНВЕСТУВАННЯ В УКРАЇНІ

В даній статті розглянуто основні нормативні документи, які регулюють іноземні інвестиції на території України, та наведено рекомендації щодо їх вдосконалення. Розглянуто основні недоліки сучасного стану, що стримують значний приплив інвестицій до України.

В данной статье рассмотрены основные нормативные документы, которые регулируют иностранные инвестиции на территории Украины, и приведены рекомендации касательно их усовершенствования. Рассмотрены основные недостатки текущей ситуации, которые сдерживают влияние инвестиций в Украину.

In this article the basic regulatory documents controlling the foreign investments in Ukraine are considered and the recommendations for their improvement are proposed. Main disadvantages of present situation retarding the investing in Ukraine are analyzed.

Завдяки геополітичному розташуванню Україна знаходиться на шляху міжнародних транспортних коридорів між Сходом і Заходом, а також, з урахуванням тенденцій щодо євроінтеграції, викликає інтерес не тільки у вітчизняних, а і у іноземних компаній для розвитку ділових контактів і налагодження бізнесу. Розвиток техніки і технологій вимагає додаткових капітальних вкладень, або, іншими словами, інвестицій. Різноманітність форм і видів інвестиційної діяльності в основному зводиться, як правило, до залучення іноземних інвестицій.

Іноземні інвестиції відіграють важливу роль в успішному розвитку світової економіки. Без них неможливе сучасне створення капіталу і забезпечення конкурентоспроможності товаровиробників на зовнішніх і внутрішніх ринках. Іноземні інвестиції стають одним з вирішальних чинників всієї економічної політики багатьох держав. Без них не вдається швидко долати економічні кризи і виходити на рубежі економічного зростання, підвищення оплати праці до рівня стимулювання його високої продуктивності і ринкової платоспроможності [1].

Сьогодні для здійснення перетворень в економіці України потрібні значні капітальні вкладення. Потрібно відзначити, що такі процеси, як структурне і якісне оновлення виробництва і створення ринкової інфраструктури відбуваються практично повністю шляхом і за рахунок інвестування.

Сучасні умови економічного розвитку вимагають проведення активної політики із залучення іноземних інвестицій. Від ефективності інвестиційної політики залежать стан виробництва, положення і рівень технічного оснащення

основних фондів підприємств, вирішення соціальних і екологічних проблем. Інвестиції є основою для розвитку підприємств, окремих галузей і економіки в цілому [2].

Україна, безперечно, володіє великим інвестиційним потенціалом, що випливає з наявності відносно дешевої робочої сили, багатих природних ресурсів, вигідного географічного положення, ринку збуту. Тим часом, разом з об'єктивними чинниками, на розвиток іноземних інвестицій істотно впливають і чинники суб'єктивного порядку, що включають діяльність людей, суспільних груп, політичних сил. До них також відноситься і чинне законодавство у сфері підприємницької діяльності.

Основні умови здійснення інвестиційної діяльності в Україні, незалежно від національності інвесторів, визначені у Законі України від 18 вересня 1991 р. «Про інвестиційну діяльність». Особливості регулювання іноземних інвестицій передбачені Законом України від 19 березня 1996 р. «Про режим іноземного інвестування» (далі – Закон про інвестиції) і розділом 38 Господарського Кодексу України від 16 січня 2003 р. Ряд інших законів і підзаконних нормативних актів в тому або іншому ступені також регулюють порядок здійснення іноземних інвестицій [3].

Відповідно до вказаних Законів, іноземні інвестиції можуть реалізуватися у вигляді:

1) Іноземної валюти, яка визнається конвертованою Національним банком України. Здійснення іноземним інвестором інвестицій у грошовій формі в Україні регулюється двома основними документами: Ухвала Нацбанку України від 14.10.2004 № 482 «Про затвердження

© Жижко К. В., 2009

Положення про порядок здійснення в грошовій формі іноземних інвестицій до України і повернення іноземному інвесторові його інвестиції, а також репатріації прибутків, доходів, інших засобів, отриманих від інвестиційної діяльності в Україні» і Ухвалою Національного банку України від 18.03.1999 р. № 127 «Про затвердження Правил здійснення операцій на міжбанківському валютному ринку України». Відповідно до вказаних документів:

а) для здійснення інвестиційної діяльності іноземні інвестори повинні відкрити в Україні банківські рахунки, як в іноземній валюті, так і в українських гривнях;

б) кошти, внесені на банківський валютний рахунок іноземного інвестора, повинні бути конвертовані в українську валюту. Для цього іноземному інвесторові треба відкрити банківський рахунок у гривнях, з якого він згодом зможе здійснити інвестиції в Україні;

в) при відчуженні інвестиції або отриманні доходів, дивідендів або іншого прибутку, що відносяться до такого виду інвестицій, гривневі надходження від відчуження інвестицій або отримання доходів спочатку спрямовуються на гривневий рахунок іноземного інвестора, після чого ці кошти можуть конвертуватися в іноземну валюту і репатріюватися за кордон [4, 5];

2) Валюти України – при реінвестиціях в об'єкт первинного інвестування або в будь-які інші об'єкти інвестування відповідно до законодавства України за умови сплати податку на прибуток;

3) Будь-якого рухомого і нерухомого майна і пов'язаних з ним майнових прав;

4) Акцій, облігацій, інших цінних паперів, а також корпоративних прав, виражених в конвертованій валюті;

5) Грошових вимог і права вимоги виконання договірних зобов'язань, гарантованих першокласними банками і що мають вартість в конвертованій валюті, підтверджену згідно законам (процедурам) країни інвестора або міжнародним торговим звичаям;

6) Будь-яких прав інтелектуальної власності, вартість яких в конвертованій валюті підтверджена згідно законам (процедурам) країни інвестора або міжнародним торговим звичаям, а також підтверджена експертною оцінкою в Україні;

7) Прав на здійснення господарської діяльності, включаючи права на користування надрами і використання природних ресурсів, наданих відповідно до законодавства або договорів;

8) Інших цінностей відповідно до законодавства України. Відповідно до ст. 3 Закону України «Про режим іноземного інвестування» іноземні інвестиції можуть здійснюватися в наступних формах [6, 7]:

– пайова участь в підприємствах, що створюються спільно з українськими фізичними і юридичними особами, або придбання частки підприємств, що діють;

– придбання незабороненого законами України нерухомого або рухомого майна, включаючи будинки, квартири, приміщення, устаткування, транспортні засоби та інші об'єкти власності;

– придбання самостійне або за участю українських юридичних або фізичних осіб прав на користування землею і використання природних ресурсів на території України [7].

Найбільш поширеною формою здійснення іноземних інвестицій є створення на території України представництв іноземних суб'єктів господарської діяльності. Реєстрація представництв іноземних фірм в Україні здійснюється Міністерством економіки України на підставі Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» і Наказу Міністерства зовнішньоекономічних зв'язків і торгівлі України «Про затвердження Інструкції про порядок реєстрації представництв іноземних суб'єктів господарської діяльності в Україні».

Підприємством з іноземними інвестиціями є підприємство будь-якої організаційно-правової форми, створене відповідно до законодавства України, іноземні інвестиції в статутному фонді якого, при його наявності, складають не менше 10 %.

Для підприємств з іноземними інвестиціями, що організують свою діяльність в Україні, українським законодавством передбачено ряд пільг:

а) Майно, що ввозиться до України як внесок іноземного інвестора до статутного фонду підприємств з іноземними інвестиціями, окрім товарів для реалізації або власного споживання, звільняється від оподаткування митними зборами.

б) Продукція підприємств з іноземними інвестиціями не підлягає ліцензуванню і квотуванню за умови її сертифікації як продукції власного виробництва [8, 9].

Також реалізація іноземних інвестицій може здійснюватися за допомогою інвестиційних договорів. Основними видами таких договорів, про які йдеться в Законі України «Про режим іноземного інвестування», є:

- концесійний договір;
- угода про розділ продукції;
- договір про спільну інвестиційну діяльність.

1) Концесійним договором є договір, що укладається державою із суб'єктом підприємницької діяльності, як правило, іноземним інвестором, на експлуатацію промислових підприємств або земельних ділянок.

Відповідно до Закону України «Про концесії» під концесією розуміється надання в цілях задоволення суспільних потреб уповноваженим органом виконавчої влади або органом місцевого самоврядування на підставі концесійного договору на платній і терміновій основі юридичній або фізичній особі права на створення (будівництво) і (або) управління (експлуатацію) об'єкту концесії (термінове платне володіння) за умови оформленням суб'єктом підприємницької діяльності (концесіонером) на себе зобов'язань по створенню (будівництву) і (або) управлінню (експлуатації) об'єктом концесії, майнової відповідальності та можливого підприємницького ризику.

Концесійний договір підлягає реєстрації, при цьому, якщо об'єктом концесії є об'єкт чи права державної власності, то реєстрацію проводить Фонд державного майна України [10].

2) Інший вид інвестиційних договорів – угода про розділ продукції – регламентується Законом України від 14.09.1999 р. «Про угоди про розділ продукції»: відповідно до угоди про розділ продукції одна сторона – Україна – доручає іншій стороні – інвесторові – на певний термін проведення пошуку, розвідки і видобутку корисних копалин на певній ділянці надр і ведення пов'язаних з угодою робіт, а інвестор зобов'язується виконати доручені роботи за свій рахунок і на свій ризик з подальшою компенсацією витрат і отриманням плати (винагороди) у вигляді частини прибуткової продукції.

Вироблена продукція підлягає розділу між державою й інвестором згідно умов угоди, які повинні передбачати умови і порядок:

- визначення загального об'єму проведеної (здобутою) продукції та її вартості;
- визначення частини компенсаційної продукції;
- розділу між державою й інвестором прибуткової продукції;
- передачі державі відповідно до умов угоди частини виробленої продукції, що їй належить, або її грошового еквівалента.

Порядок визначення складу витрат, що підлягають відшкодуванню інвесторові компенса-

ційною продукцією, визначається угодою про розділ продукції і повинен відповідати наступним вимогам:

а) Відшкодуванню підлягають лише витрати інвесторів на виконання передбачених угодою робіт.

б) Склад витрат, що відшкодовуються компенсаційною продукцією, може відрізнитися від передбаченого законодавством складу витрат, що відносяться до валових витрат виробництва та обігу.

в) Відшкодування витрат починається не пізніше ніж перший розрахунковий період, якщо інше не передбачено угодою.

г) Відшкодування витрат здійснюється шляхом передачі інвесторові права власності на компенсаційну продукцію.

Важливо відзначити, що до моменту розділу продукції в пункті вимірювання право власності на всю виготовлену за угодою продукцію належить державі, і лише з моменту розділу продукції в пункті вимірювання інвестор набуває права власності.

При виконанні угоди про розділ продукції інвестор зобов'язаний буде сплачувати: податок на додану вартість; податок на прибуток підприємств; збір за геологорозвідувальні роботи, виконані за рахунок державного бюджету; внески на загальнообов'язкове державне соціальне страхування українських працівників і іноземних громадян, найнятих на роботу в Україні [11].

3) Договір про спільну інвестиційну діяльність. Іноземні інвестори мають право укладати договори (контракти) про спільну інвестиційну діяльність без створення юридичної особи.

Як і у разі створення підприємства з іноземними інвестиціями і формування його статутного фонду, майно, що ввозиться до України іноземними інвесторами на термін не менш 3 років з метою інвестування на підставі зареєстрованих договорів про спільну інвестиційну діяльність, звільняється від оподаткування митним митом [7, 10, 11].

Договори про спільну інвестиційну діяльність підлягають державній реєстрації відповідно до Положення про порядок державної реєстрації договорів (контрактів) про спільну діяльність за участю іноземного інвестора, і затвердженню ухвалою КМУ від 30.01.1997 р. № 112. Державна реєстрація таких договорів є підставою для здійснення іноземного інвестування за цими договорами відповідно до статей 23 і 24 Закону України «Про режим іноземного інвестування» [12].

Як бачимо, в Україні створена чимала нормативно-правова база, що регулює інвестиційну діяльність. Проте надходження іноземних інвестицій залишається вельми малими. Звісно це пояснюється нестабільною політичною ситуацією в країні та занепокоєнням інвесторів. Наприклад, як інвестор може бути впевнений у дотриманні його прав та стабільності, коли у країні різні гілки влади проводять неузгоджену, а інколи й протилежну політику? В даному випадку річ іде про «приватизацію» Одеського припортового заводу, коли влада своїми діями (Уряд наполягає на приватизації та декларує про готовність до її проведення, а апарат Президента за декілька днів до процесу закликає учасників не брати участі, адже приватизація незаконна, а після закінчення процесу вже керівництво Уряду нібито не визнає результати і оголошує про незаконність процедури) протирічить сама собі. Як наслідок подібних дій, 90 % іноземних інвесторів відмовляється брати участь у тендерах (саме так було і з вищезгаданим об'єктом). Звісно їх можна зрозуміти, адже якщо почалися такі проблеми ще до приватизації, то хтозна чого слід очікувати після її здійснення. Підводячи підсумок усього вищезазначеного, можна сказати, що влада в державі повинна бути хоч у якійсь мірі стабільною, тільки тоді можна очікувати збільшення обсягів іноземного інвестування.

Висновки

Таким чином, можна робити висновок, що з точки зору законодавства в Україні створені сприятливі умови для іноземного інвестування, і це підкріплюється цілою купою нормативних актів, які повністю регламентують взаємовідносини учасників інвестиційних процесів. Але крім законодавчого регулювання іноземного інвестування, не останню роль відіграють супутні фактори, основним з яких є стабільність політичної ситуації і адекватність та послідовність дій різних гілок влади. З урахуванням кризових явищ в економіці не тільки України, а й інших держав, обсяги інвестування значно зменшилися через брак вільних коштів у інвесторів та в банківській сфері. Але потреба в інвестиціях не зменшується, а тільки зростає. Тому головним завданням на сьогодні є зменшення ризику для інвесторів різними можливими шляхами, що дають можливість залучити кошти з метою розвитку певних галузей економіки держави.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК

1. Choose and estimation of perspective industrial objects for involving foreign investment [Текст] // Proc. of the 6th Int'l scientific conf. «Transbaltica 2009» (Vilnius, 22-23.04.2009). – Lithuanian Ministry of Transport, Vilnius Gediminas Technical University (VGTU).
2. Кишко, О. Б. Правовое регулирование инвестиций в Украине [Соціальна мережа правового регулювання] [Електрон. ресурс] / О. Б. Кишко. – 2003. – Режим доступа: <http://www.jurenergokiev.ua/statti/ur5.doc>
3. Правовая база иностранных инвестиций [Электрон. ресурс] [Официальный сайт компании Euro Holding Invest]. – 2008. – Режим доступа: <http://www.euroholding.com.ua/?id=82>
4. Постанова Правління НБУ від 14.11.2004 № 482 «Про затвердження Положення про порядок здійснення в грошовій формі іноземних інвестицій до України і повернення іноземному інвесторові його інвестиції, а також репатріації прибутків, доходів, інших засобів, отриманих від інвестиційної діяльності в Україні» [Текст].
5. Ухвала НБУ від 18.03.1999 № 127 «Про затвердження Правил здійснення операцій на міжбанківському валютному ринку України» [Текст].
6. Закон України від 18.10.1991 «Про інвестиційну діяльність» [Текст] / Верховна Рада України. – (Бібліотека офіційних видань).
7. Закон України від 19.03.1996 «Про режим іноземного інвестування» [Текст]. – (Бібліотека офіційних видань).
8. Панасюк, С. О. Законодательное регулирование иностранного инвестирования в Украине [Электрон. ресурс] // Бизнес-партнер [Севастопальская торгово-промышленная палата] / С. О. Панасюк. – Май 2005. – Режим доступа: <http://www.stpp.org.ua/magazine.php?id=71&story=269>
9. Закон України від 1991 р. з доповненнями від 04.02.2009 «Про зовнішньоекономічну діяльність» [Текст]. – (Бібліотека офіційних видань).
10. Закон України від 1991 р. «Про концесії» [Текст]. – (Бібліотека офіційних видань).
11. Закон України від 14.10.1999 «Про угоди про розділ продукції» [Текст]. – (Бібліотека офіційних видань).
12. Панасюк, С. О. Законодательное регулирование иностранного инвестирования в Украине, [Электрон. ресурс] // Бизнес-партнер [Севастопальская торгово-промышленная палата] / С. О. Панасюк. – Июль 2005. – Режим доступа: <http://www.stpp.org.ua/magazine.php?id=72&story=278>

Надійшла до редколегії 15.09.2009.

Прийнята до друку 23.09.2009.